

JUSTIITS- JA DIGIMINISTEERIUM

Madis Timpson
Riigikogu õiguskomisjon
oiguskomisjon@riigikogu.ee

Meie 31.10.2025 nr 8-1/8832-1

Muudatusettepanekud eelnõudele (560 SE) ja (695 SE)

Lugupeetud õiguskomisjoni esimees

Riigikogu menetluses on kriminaalmenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seadus (kohtumenetluse optimeerimine ja kohtulahendite avalikkus) 560 SE. Samuti on Riigikogus teisel lugemisel karistusseadustiku ja kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu 695 SE (rikkumismenetlustega seotud muudatused).

Eelnõud on teisel lugemisel, Riigikogule esitatud muudatusettepanekuid ja arvamusi ei ole veel Õiguskomisjon arutanud.

Justiits- ja Digiministeerium palub nendes eelnõudes teha alljärgnevad muudatused ja täiendused.

(a) Eelnõu 560SE

1. Muuta eelnõu paragrahvi 1 punkti 32 ja sõnastada see järgmiselt:

„**32)** paragrahvi 126 täiendatakse lõikega 8 järgmises sõnastuses:

„(8) Eeluurimiskohtuniku või kohtu määrus, millega otsustatakse asitõendi või muu kriminaalmenetluse käigus ära võetud vara suhtes võetavad meetmed, on vaidlustatav määruskaebuse korras.“;

Selgitus:

Eelnõu menetlemise ajal on tõusetunud probleem seoses kohtueelses menetluses erinevate nõuete tagamiseks arestitud vara säilitamisega. Mitmel juhul on sellise vara heaperemehelik säilitamine riigile kulukas ning iseäranis sõidukite puhul on probleemiks ka see, et auto hoidmisel ilma teda kasutamata kipuvad selle erinevad osad säilitustingimustest hoolimata lagunema (nt rehvid ja tihendid muutuvad hapraks ja pragunevad, erinevate vedelike anumatesse ja voolikutesse tekivad setted, pidurid kiiluvad kinni jne). Seetõttu võib mingitel juhtudel olla põhjendatud arestitud vara müük selleks, et vältida tema väärtuse kiiret vähenemist ja seeläbi riigile suure kahju tekkimist. Selliste meetmete võtmine arestitud vara suhtes on KrMS § 126 lg 21 kohaselt võimalik eeluurimiskohtuniku määrase alusel. See määrus on kehtiva seaduse kohaselt vaidlustatav määruskaebuse korras.

Seoses eelnõus 560SE määruskaebeõiguse reguleerimise loogika muutusega on vajalik, et arestitud vara võõrandamise kui omandiõigust tõsiselt riivava toimingu vaidlustamine määruskaebuse korras oleks jätkuvalt ilma kahtlusteta võimalik. Muudatus palutaksegi teha selle selguse loomiseks.

2. Lisada eelnõusse punkt 34A järgmises sõnastuses:

„**32A)** paragrahvi 12612 lõike 3 punkti 6 algusesse lisatakse sõnad „seaduses sätestatud juhul“;“;

Selgitus:

Muudatusega parandatakse KrMS § 126¹² lõike 3 punktideks jaotamisel 2023.aastal (välisinvesteeringu usaldusväärsuse hindamise seadus vastuvõtmisega seoses tehtud muudatused - [RT I, 10.02.2023, 3](#)) juhtunud eksitus. Nimelt oli veel 2020.aasta alguses jälitustoimingutega kogutud teabetalletuste kasutamine KrMS § 126¹² lg 3 kohaselt lubatud „seaduses sätestatud juhul isiku tööle või teenistusse võtmise ning loa või litsentsi andmise otsustamisel isiku seaduses sätestatud nõuetele vastavuse kontrollimiseks.“ Nagu Riigikohus selgitas kohtuasjas 3-16-2498, tähendas see nõuet, et eriseadusest peab otsesõnu tulema luba jälitustoimingutega kogutud materjali taustakontrolli tegemisel kasutada. Kui 2020.aasta novembris muudeti KrMS § 126¹² lõiget 3, siis lisati sinna loetelusse vahetult „seaduses sätestatud juhul“ järele „rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamiseks“ – nähtavasti eesmärgiga, et tingimus „seaduses sätestatud juhul“ kehtiks kõikide selle järel loetletud eesmärkide kohta. Kui aga see lõike 3 pikk loetelu 2023.aastal punktideks ümber kirjutati, siis juhtuski, et tingimus „seaduses sätestatud juhul“ jäi alles ainult rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise kohta, kuid töölevõtmise ja litsentside andmise eesmärgil tehtava taustakontrolli juures seda tingimust enam ei mainita. Puudub igasugune alus väita, et tookord oleks eesmärgiks olnud jälitustegevusega kogutud teabe ilma piiranguteta kättesaadavaks tegemine taustakontrolli või litsentside ja lubade väljastamise tarbeks. Arvestades aga jälitustegevuse iseäranis põhiõigusi riivavat iseloomu ja seda, et jälitustoiminguid tohib teha ja selliselt inimeste eraelu puutumatust riivates saadud andmeid kasutada vaid vältimatu vajaduse korral (*ultima ratio*) vaid eriti tõsiste kuritegude kriminaalmenetluses, on ilma igasuguste täiendavate tingimusteta jälitusmaterjalide kasutamine taustakontrolliks või lubade ja litsentside väljastamiseks vastuolus põhiseadusest tuleneva proportsionaalsuse nõudega. Seesugune eraelu puutumatuse riive saab olla lubatav üksnes juhul, kui see on konkreetset juhul eriseadusega ette nähtud, st seadusandja on põhjalikult kaalunud, kas konkreetse ametisse võtmisel on vajalik inimese tausta kontrollimiseks sedavõrd sügavalt tema eraelu puutumatust riivata.

3. Muuta eelnõu § 1 punkti 125 ja sõnastada see järgmiselt:

„**125)** paragrahvi 262 täiendatakse lõigetega 3–5 järgmises sõnastuses:

„(3) Kui kohus võtab vastu omaksvõtu, märgitakse määruses, millised asjaolud tunnistatakse omaks võetuks. Omaksvõtu vastuvõtmist või tagasilükkamist ei pea põhjendama.

(4) Kui kohus tunnistab eelmenetluses tõendi lubamatuks, on tõendit esitada soovinud poolel õigus esitada sama asjaolu kohta muid tõendeid. Pool teeb tõendi teistele kohtumenetluse pooltele esimesel võimalusel kättesaadavaks.

(5) Kui kohus leiab eelmenetluses, et süüdistusaktis kirjeldatud tegu ei vasta ühelegi süüteokoosseisule, võib kohus eelmenetluses teha otsuse, millega mõistab süüdistatava selle teo toimepanemises õigeks.

(6) Kohtumäärus, millega kohus lahendab taotluse jälitustoiminguga kogutud andmete tutvustamiseks, on vaidlustatav määruskaebuse korras.“;

Selgitus:

Praktikas on tekkinud olukordi, kus maakohus on kaitsja taotluse jälitustoimingutega kogutud materjali tutvustamiseks jättnud rahuldamata, ehkki seadus selleks alust ei anna. Eelnõukohane regulatsioon on siin mõnevõrra veelgi rangem. See toob kaasa samade taotluste korduva esitamise ja võib hiljem viia kohtulahendi tühistamiseni, kui kõrgem kohus leiab, et materjalid jäeti tutvustamata põhjendamatult. Samavõrd probleemne oleks ka see, kui kaitsjale otsustatakse tutvustada jälitustoimingutega kogutud materjali, mille tutvustamine tegelikult seaks aga ohtu riigisaladuse või salajasele koostööle kaasatud isikud ja politseiagendid, kellele riik on lubanud, et nende identiteeti ja isikuandmeid menetluse käigus kurjategijatele ei avaldata. Viimane on iseäranis tundlik olukord ka seetõttu, et asjaomast agentuuri või salajast kaastöötajat arusaadavatel põhjustel tema isikuandmete avaldamise üle käivas arutelluses ei kaasata. Eelnõukohane KrMS § 126¹⁶ lg 2 koosmõjus § 231 lõikega 5 näeb ette küll võimaluse jälitusmaterjali tutvustamise küsimuses kohtueelses menetluses määruskaebuse esitada, kuid kui kohtueelses menetluses esitatud kaebus KrMS § 228 lg 6 alusel asja arutavale kohtule eelmenetluses lahendamiseks saadetakse, kaob eelnõus praegu ette nähtu kohaselt

määruskaebevõimalus ära. Samas on jätkuvalt kaalul olulised huvid (nii kaitseõigus kui jälitustegevuses osalenud isikute õigused või riigisaladus), mille vaidlustamine kuni Riigikohtuni on põhjendatud ja mille üle vaidlemine eelmenetluses aitab vältida väärilahendist tuleneva pöördumatu kahju tekkimist ning hilisema kohtulahendi tühistamist olulise menetlusrikkumise põhjendusel.

(b) Eelnõu 695 SE

Muuta karistusseadustiku ja kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu (695 SE) § 2 p 2 ja sõnastada see järgmiselt:

„2) paragrahvi 133 lõige 2 muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt:

„(2) Vahistamisest teatamisega võib viivitada, kui see on vältimatult vajalik, et ära hoida kriminaalmenetluse olulist kahjustamist.“;

Selgitus:

Kehtiva KrMS § 133 lg 2 kohaselt võib vahistamisest teatamisega viivitada kuriteo tõkestamise või kriminaalmenetluses tõe selgitamise huvides.

Eelnõuga muudetakse KrMS § 133 lõiget 2, tagamaks vahistamisest teavitamise erandi kooskõla direktiivi 2013/48/EL artikli 5 lõike 3 punktis b sätestatud erandiga.

Direktiivi 2013/48/EL artikli 5 lõike 1 kohaselt tuleb kahtlustatavalt või süüdistatavalt vabaduse võtmisel tagada talle õigus sellest teavitada ühte tema poolt nimetatud kolmandat isikut. Erandid sellest õigusest on sätestatud artikli 5 lõikes 3 ning Eesti on kasutanud selle artikli lõike 3 punktis b ette nähtud võimalust ajutiselt teavitamisõigust edasi lükata, kui esineb kiireloomuline vajadus vältida märkimisväärset kahju kriminaalmenetlusele.

Kui algselt Vabariigi Valitsuse poolt Riigikogule esitatud eelnõu tekst oli laiem ning viitas erandite juures ka kehtivale KrMS sõnastusele ning kuriteo tõkestamise ja kriminaalmenetluses tõe selgitamise vajadustele, siis Euroopa Komisjon on hiljem juhtinud tähelepanu asjaolule, et sõnastus läheb liiga kaugemale ning ei pruugi olla kooskõlas direktiivi nõuetega. Seetõttu käesoleva muudatustepanekuga kitsendatakse sätte kohaldamisala ning nähakse võimalus teavitamise edasilükkamiseks üksnes juhul, kui see on vajalik, et ära hoida kriminaalmenetluse olulist kahjustamist. Sarnane sõnastus on nähtud ette ka eelnõus sätestatud KrMS § 217 lõike 10 muudatuse juures. Muudetud ja direktiivi sätetele vastav sõnastus ei pruugi sisuliselt tähendada teatamisega viivitamise aluste olulist kitsendamist. Kriminaalmenetluse kahjustamisena on selgesti käsitatav tõe tuvastamise takistamine ning kuriteo tõkestamine on samuti üheks kriminaalmenetluse eesmärkidest, mille saavutamiseks on kehtiva seaduse kohaselt mh lubatud inimesi vahistada, ametist kõrvaldada või allutada elektroonilisele valvele.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Liisa-Ly Pakosta
justiits- ja digiminister

Andreas Kangur
Andreas.Kangur@justdigi.ee